

Jacek Czubiński

Działalność naukowo-dydaktyczna Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej na Ukrainie (Głos w dyskusji)

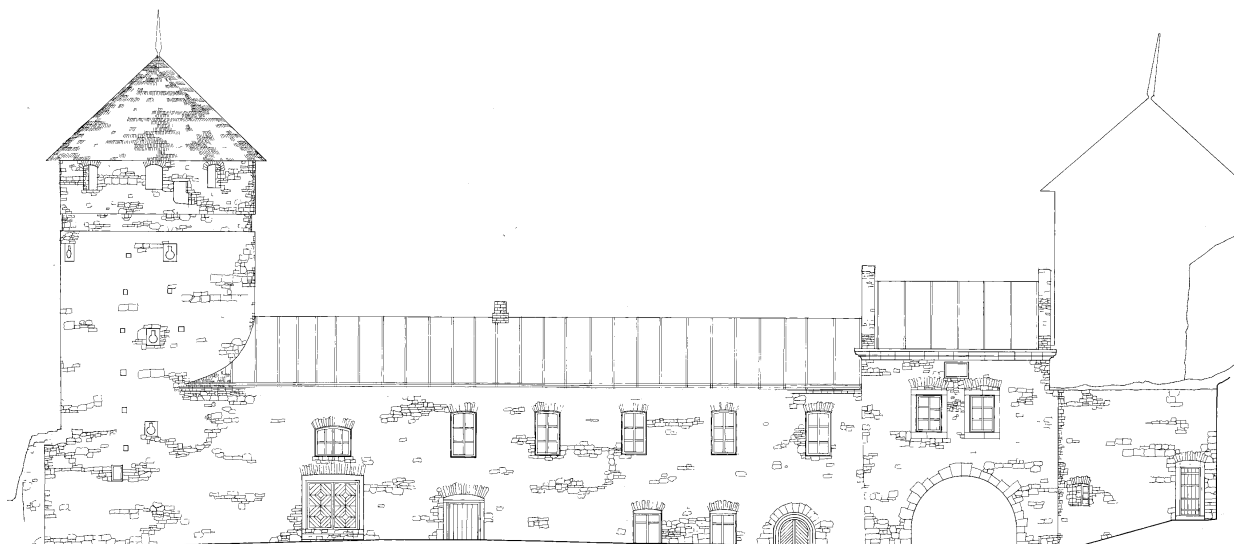
Działalność IHAiKZ WA PK na Ukrainie związana jest głównie z dwoma miastami położonymi na Podolu: Kamieńcem Podolskim oraz Brzeżanami.

W roku 1996 Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków rozpoczął współpracę z Dyrekcją Państwowego Rezerwatu Historyczno-Architektonicznego w Kamieńcu Podolskim. Jego dyrektor, arch. Wasyl Fencur, pełniący *de facto* funkcję konserwatora miejskiego, zainteresował się wtedy inicjatywą dziekana, prof. zw. dr. hab. inż. arch. Andrzeja Kadłuczki zaangażowania pracowników naukowych i studentów Wydziału Architektury PK w procesie rejestracji i ochrony zabytkowej architektury miasta. Zyskało to także życzliwe poparcie władz administracyjnych miasta, jak i Uniwersytetu Pedagogicznego w Kamieńcu Podolskim, który od lat współpracuje z Akademią Pedagogiczną w Krakowie. Prof. dr hab. Feliks Kiryk, jako ówczesny rektor AP był inicjatorem tej współpracy, i do dnia dzisiejszego jest życzliwym jej animatorem.

W chwili obecnej Instytut prowadzi w Kamieńcu zarówno działalność dydaktyczną, jak i naukową. Istotną jej formą jest praca Studenckiego Koła Naukowego „Podole”. Rozpoczęło ono działalność w roku 1997 pod opieką naukowo-dydaktyczną dr arch. Jolanty Sroczyńskiej oraz dr. arch. Jacka Czubińskiego. W tym też roku odbył się w Kamieńcu Podolskim pierwszy letni obóz koła naukowego, połączony z praktyką architektoniczno-inwentaryzacyjną z Historii Architektury Polskiej realizowaną po III roku studiów. W trakcie corocznych lipcowych pobytów w Kamieńcu, w których regularnie bierze udział od pięćdziesięciu do stu kilkudziesięciu studentów, wykonywane są inwentaryzacje architektoniczne (rysunkowe i fotograficzne) wy-

branych obiektów zabytkowych, szkicowe projekty konserwatorskie oraz studia i analizy terenowe. Zdobyta wiedza wykorzystywana jest w trakcie zajęć z przedmiotów Konserwacja Zabytków i Projektowanie Konserwatorskie prowadzonych na IV roku studiów pod kierunkiem prof. Andrzeja Kadłuczki (corocznie około 20 projektów kursowych). Wykonano także kilkanaście prac dyplomowych związanych z tym miastem. Od roku 2000 do programu włączył się Samodzielny Zakład Rysunku, Malarstwa i Rzeźby kierowany przez prof. Ewę Gołogórkę-Kucię, organizując w Kamieńcu kursowe praktyki rysunkowe oraz malarskie plenery Koła Naukowego „Sztuka”. Pobyt studentów w tym mieście uzupełniany jest zawsze studialnymi objazdami autobusowymi po Podolu (m.in. Okopy św. Trójcy, Chocim, Żwaniec, Kitajgród, Bakota, Międzybórz, Sutkowce, Czerniowce, Zaleszczyki, Czortków, Buczacz).

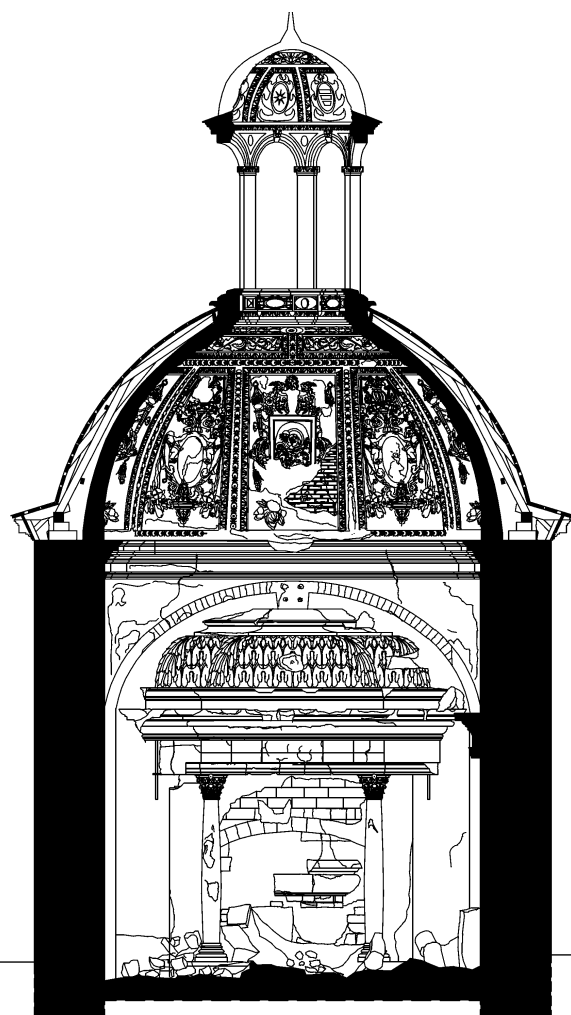
W trakcie dziesięciu lat pracy w Kamieńcu wykonanych zostało kilkadziesiąt inwentaryzacji architektonicznych (nie zawsze w pełnym zakresie i o różnej skali dokładności). Obejmują one podstawowe zespoły zabytkowej architektury miasta, np.: budynki sakralne (katedra, kościoły: Trynitarzy, Franciszkanów, Dominikanów, Dominikanek, Ormiański; klasztor Jezuitów), obiekty fortyfikacyjne (m.in.: Nowy Zamek, elementy fortyfikacji Starego Zamku, baszty miejskie, Baszta Batorego i Bastion Turecki, Bramy Polska i Ruska, bastiony i mury obronne), budynki rezydencjonalne i monumentalne (m.in.: Dom de Witta, pałac Czartoryskich, pałace i domy mieszkalne przy ul. Długiej, Ratusz Polski, Studnia Ormiańska, elektrownia). Zinwentaryzowano wiele pierzei placów i ulic miasta (m.in. Rynek Polski, Rynek Ormiański, uli-

Brama Ruska w Kamieńcu Podolskim. Elewacja wschodnia. Inwentaryzacja architektoniczna wykonana w roku 1997. Rys. M. Fedorczyk, P. Grzywna, J. Hadaszczak, B. Makocki, M. Marcinkowski, R. Nycz. Praktyka inwentaryzacyjna IHAiKZ. Opieka dydaktyczna: dr arch. Jacek Czubiński, dr arch. Jolanta Sroczyńska, mgr inż. arch. Bernard Marszałek

ce: Tatarska, Pocztowa, Zarwańska, Szpitalna, Długa, Piatnicka, Troicka). Wykonano rejestrację rysunkową posadzek i bruków ulicznych oraz elementów małej architektury dawnych bulwarów spacerowych położonych na koronie jaru rzeki Smotrycz. Dokonano także inwentaryzacji rysunkowych detali architektonicznych, tablic inskrypcyjnych, kamieni nagrobnych i kartuszy herbowych zachowanych na terenie Starego Miasta. Udało się przy tym zlokalizować kilka obiektów dotychczas uważanych za zaginione. Rozpoznano także i częściowo zinwentaryzowano zniszczony cmentarz żydowski usytuowany w rejonie Nowego Zamku. W posiadaniu Instytutu jest kilka tysięcy archiwalnych i współczesnych fotografii ilustrujących przemiany historycznego krajobrazu miejskiego. Zamiarem Koła jest m.in. stworzenie rysunkowego katalogu wszystkich budynków zabytkowych miasta, wraz z ich opisami, będącego podstawą do opublikowania architektonicznego przewodnika po Kamieńcu Podolskim, prezentującego dziedzictwo tego miasta z punktu widzenia wielokulturowej jego historii. Wspomniane prace wykonywane są pod opieką pracowników naukowych Instytutu corocznie przebywających w Kamieńcu: dr Jolanty Sroczyńskiej, Marka Łukacza oraz piszącego te słowa jako koordynatora programu.

Poza lipcowymi wyjazdami do Kamieńca Podolskiego, organizowane są w tym mieście także coroczne kilkudniowe studenckie warsztaty projektowo-studialne w miesiącach zimowych. Mają one na celu przybliżenie i rozszerzenie tematyki podjętej w trakcie zajęć z Konserwacji Zabytków na IV roku studiów.

Przekrój przez kaplicę Sieniawskich na zamku w Brzeżanach – z widokiem nagrobka Adama Hieronima Sieniawskiego, stan z r. 2003. Rys. Rafał Matuszewski. Praktyka inwentaryzacyjna IHAiKZ. Opieka dydaktyczna: dr arch. Marta A. Urbańska, dr arch. Maciej Motak

Efekty pracy studentów w Kamieńcu są corocznie prezentowane, na zakończenie wakacyjnego pobytu, w trakcie wystaw plenerowych na Rynku Polskim w Kamieńcu Podolskim oraz były tematem dziesięciu wystaw monograficznych. Ekspozowane one były w Krakowie, Zakopanem, Przemyśle oraz w Mińsku na Białorusi. Studenci biorą także aktywny udział w krajowych i zagranicznych studenckich konferencjach naukowych zdobywając wielokrotnie wyróżnienia i nagrody oraz zamieszczając swe referaty w wydawnictwach pokonferencyjnych.

W latach 2002-2004 Instytut współpracował z władzami miasta oraz Dyрекcją Państwowego Rezerwatu Historyczno-Architektonicznego w Brzeżanach. Przebiegała ona w sposób analogiczny do tej w Kamieńcu Podolskim. W lipcu organizowane były kursowe praktyki z Historii Architektury Polskiej po III roku studiów dla około 30 studentów. Koordynatorem programu była dr arch. Marta Urbańska, uczestniczył w niej także dr arch. Maciej Motak. Studenci wykonali wiele inwentaryzacji architektonicznych zabytkowych budowli Brzeżan, m.in.: Zamek Sieniawskich, Kaplica Grobowa Sieniawskich, zespół kościoła i parafii ormiańskiej, pierzeje rynkowe, pierzeje ul. Ormiańskiej, epitafia i rzeźby na cmentarzu miejskim oraz letnia rezydencja Potockich w miejscowości Raj pod Brzeżanami. Program praktyki wzbogacony był o autobusowe objazdy studialne po zachodnim Podolu. W trakcie roku akademickiego studenci podejmują się wykonania studialnych projektów kursowych na IV roku studiów związanych z rozpoznaniem w Brzeżanach problematykę. Efekty ich działalności były prezentowane na trzech wystawach zorganizowanych w Krakowie. Praca naszych studentów została wysoko oceniona przez miejscowe władze, którym przekazano wykonaną dokumentację inwentaryzacyjną.

Inną formą działalności naukowo-dydaktycznej Instytutu są organizowane od 2000 roku cykliczne terenowe objazdy naukowo-dydaktyczne po Ukrainie, Białorusi i Litwie. Tygodniowe wyjazdy, otwarte dla całego środowiska akademickiego Politechniki Krakowskiej i Krakowa, spełniają istotną rolę w zrozumieniu skomplikowanych relacji

historycznych pomiędzy różnymi narodami oraz stanowią doskonałą okazję poznania wspólnego, nie tylko architektonicznego, dziedzictwa wielokulturowej niegdyś Rzeczypospolitej.

Działalność naukowo-badawcza Instytutu w Kamieńcu Podolskim koncentruje się na zagadnieniach związanych z historią architektury i urbanistyki oraz przekształceniami krajobrazu kulturowego miasta. Zrealizowane zostały dwa projekty badawcze Komitetu Badań Naukowych. W latach 1998-2000 w Instytucie wykonywany był grant kierowany przez prof. dr. hab. arch. Andrzeja Kadłuczke pt. „Zabytki urbanistyki i architektury Kamieńca Podolskiego w aspekcie oddziaływania kultury zachodnioeuropejskiej” a w latach 2001-2003 multidyscyplinarny grant KBN pt. „Współzależność środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego w Kamieńcu Podolskim na Ukrainie” wykonany pod kierunkiem dr arch. Jolanty Sroczyńskiej przy współudziale historyków i geografów z Akademii Pedagogicznej w Krakowie pod przewodnictwem prof. dr. hab. Feliksa Kiryka.

Efektem działalności badawczej Instytutu na Ukrainie jest kilkadziesiąt opublikowanych prac naukowych (w tym także udział w powstaniu cyklicznej monografii: „Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu” Tom 1 i 2 pod redakcją naukową prof. dr. hab. F. Kiryka) oraz cały szereg wystąpień na krajowych i międzynarodowych konferencjach i seminariach. Pracownicy Instytutu, wraz z dr hab. arch. Romą Cielątkowską, uczestniczyli także, z ramienia PKN ICOMOS, pod życzliwym patronatem ówczesnego jego przewodniczącego, prof. dr. hab. Krzysztofa Pawłowskiego, w konsultacjach związanych z przygotowaniem przez stronę ukraińską wniosku o wpisanie Kamieńca Podolskiego na Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego UNESCO.

Praca pracowników naukowych i studentów na Ukrainie na trwale została wpisana w programy badawcze Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków i cieszy się poparciem władz uczelni. Sądzić należy, że przynosić ona będzie dalsze wymierne efekty naukowe oraz przyczyni się do podniesienia świadomości znaczenia wspólnego dziedzictwa kulturowego tych ziem wśród młodzieży.